

Інноваційні чинники забезпечення резильєнтності економіки в умовах сучасних викликів

Полякова Ольга Юріївна,

кандидат економічних наук, доцент, завідувач сектора
макроекономічного аналізу та прогнозування,
НДЦ ІПР НАН України (м. Харків, Україна),
e-mail: polya_o@ukr.net;

Шликова Вікторія Олександрівна,

кандидат економічних наук, старший дослідник, старший науковий
співробітник сектора макроекономічного аналізу та прогнозування,
НДЦ ІПР НАН України (м. Харків, Україна),
e-mail: v.shlykova@ukr.net

Інтерес до поняття резильєнтності підвищився останнім часом на тлі незвичайних для світової економіки викликів та загроз. Якщо економічні кризи час від часу виникали у різних країнах, то світової кризи масштабу 2008–2009 рр. не було досить давно. Більше ста років у світі не було епідемій, які б охопили усі країни та призвели до тих наслідків для економіки і соціуму, як пандемія COVID-19. Війна в Україні, окрім трагічних наслідків для її населення, має значний вплив на світову економіку і геополітичні процеси. Більшість розвинутих економік та тих, що розвиваються, виявилися не готовими до таких потрясінь. Саме тому спостерігається різке зростання кількості досліджень і публікацій, які розглядають окремі причини та чинники, що сприяють або зменшують опірність економіки до шоків. Резильєнтність економіки за умов ризику різноманітних шоків стає виміром конкурентоспроможності.

Інновації як втілення технічного прогресу зазвичай розглядаються як чинник підвищення конкурентоспроможності країни. Водночас вони вимагають залучення значних ресурсів, що на перших етапах втілення може знизити ефективність та підвищити вразли-

вість економічного суб'єкта до ризиків. Тому інновації у теоріях економічних циклів відіграють роль катализатора кризи, нестабільності, але й подальшого швидшого зростання. Гіпотеза, покладена в основу дослідження, передбачає позитивний вплив інновацій насамперед у сферах матеріального виробництва на конкурентоспроможність і резильєнтність економіки.

Попередні дослідження щодо стійкості економік країн світу до криз різного походження дозволили виділити невелику групу країн, які виявилися найбільш стійкими в умовах світової фінансової кризи 2008–2009 рр. та кризи, викликаної пандемією COVID-19 у 2020 р. Основою для виділення цієї групи слугував темп зміни реального ВВП у передкризових періодах, ступінь падіння у кризових періодах, тривалість кризи та швидкість відновлення. З 71 країни світу за допомогою кластерного аналізу було виділено групу з 5 країн, які виявилися стійкими в обох кризових епізодах, – Китай, Індонезія, Лаос, В'єтнам, Туреччина. Розвинуті країни Європи та ОЕСР виявилися менш стійкими через менші темпи розвитку, значні коливання у кризові роки та повільніші темпи відновлення. У цьому локальному дослідженні розглядалися лише виділені 5 країн та Україна, для якої висновки можуть стати орієнтиром подальшої інноваційної політики.

Інновації тим чи іншим способом ураховуються у різноманітних рейтингах країн світу за рівнем розвитку. Найбільш масштабним за географічним охопленням та зосередженості на ролі інновацій є глобальний інноваційний індекс (ГІІ, GII), який щорічно розробляється Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO) [1].

Глобальний інноваційний індекс формується з багатьох складових і показників, які характеризують не тільки сферу інновацій, але й інституційні чинники, ступінь розвитку ринку, освіти, інфраструктуру та інші, що формують загальне середовище. Водночас у загальному індексі ці складові можуть компенсувати недостатнє просування в інноваційному розвитку. Оскільки метою було виявити саме

Секція 1. Проблеми стратегічного управління конкурентоспроможністю на основі інновацій

внесок інновацій у забезпечення стійкості економік, для дослідження було використано окремі складові глобального інноваційного індексу: дослідження і розробки (R&D), інноваційні зв'язки (Innovation linkages), поглинання знань (Knowledge absorption), створення знань (Knowledge creation), дифузія, поширення знань (Knowledge diffusion).

Оцінка складових ГІІ здійснюється на основі даних за різні часові періоди, які на 1–2 та більше років відстають від поточного моменту оцінки. Тому визначити однозначно передкризовий чи посткризовий періоди виявилось неможливо. Водночас інноваційне середовище та результативність інноваційної діяльності змінюються повільно, про що свідчить той факт, що ТОП-15 країн за ГІІ майже не змінюються у рейтингах 2018–2023 рр. Тому для аналізу використовувалися дані рейтингів саме за цей період, який охоплює передкризовий та кризовий періоди останнього кризового епізоду. Більш ранні дані, які б дозволили здійснити аналіз і для періоду світової фінансової кризи, не є зіставними через зміну складу показників ГІІ.

Аналіз ГІІ країн, які увійшли до переліку стійких щодо впливу двох криз, свідчить, що В'єтнам, Індонезія, Китай та Туреччина протягом дослідженого періоду покращили значення складової дослідження і розробки, зокрема, за рахунок зростання кількості дослідників у розрахунку на 1 млн населення та частки витрат на дослідження і розробки в обсягах ВВП. За цією складовою Китай входив у двадцятку лідерів серед країн світу. Для порівняння: в Україні відбулося скорочення відносних показників кількості дослідників та обсягів фінансування, хоча позиції на початку досліджуваного періоду були кращими, ніж у В'єтнамі та Індонезії (*рис. 1*).

За складовою створення знань Китай входив у п'ятірку світових лідерів, займаючи 4-те місце у рейтингах 2018–2022 р. і вийшов на третє місце у 2023 р. Позиції України за цією складовою залишалися кращими, ніж у В'єтнаму, Індонезії та Туреччині, але динаміка також негативна, як видно з *рис. 1*.

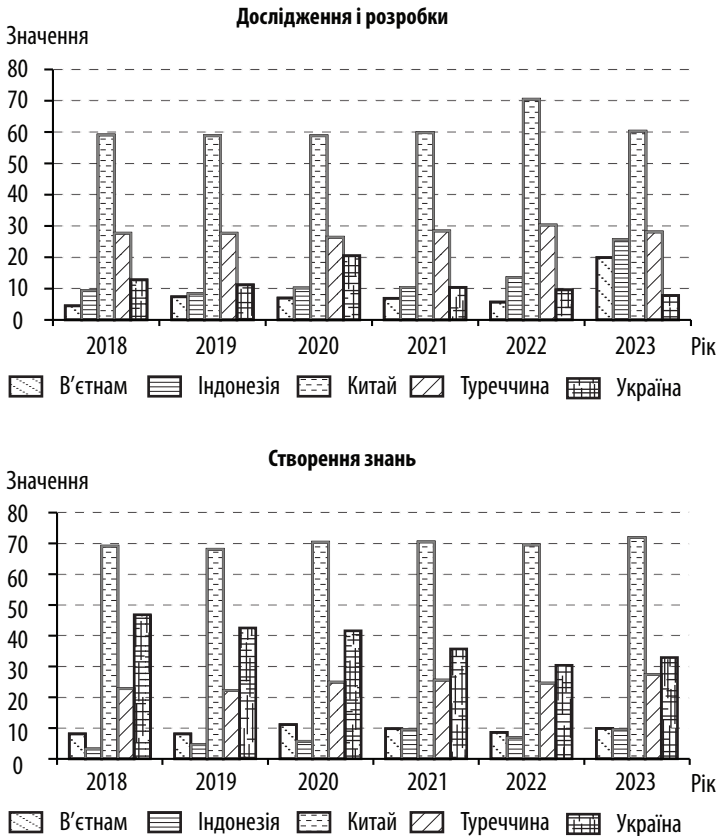

Рис. 1. Динаміка значень окремих складових GII

Слід зазначити, що Лаос був виключений з порівняння у цьому випадку, оскільки значна кількість показників глобального інноваційного індексу для цієї країни відсутня у рейтингу.

Рейтинг GII-2023 показав, що Україна покращила свої позиції серед країн з доходом менше середнього за декількома показниками. Здебільшого це відбулося за рахунок сектора інформаційних послуг.

Секція 1. Проблеми стратегічного управління конкурентоспроможністю на основі інновацій

Водночас інноваційна активність у реальному секторі залишається на недостатньому рівні (рис. 2).

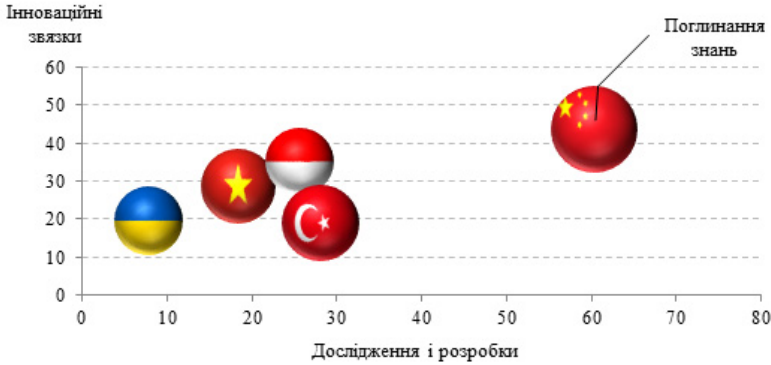

Рис. 2. Порівняння країн за окремими складовими GII у 2023 р.

Найбільші проблеми в Україні порівняно зі стійкими економіками стосуються здійснення досліджень і розробок, а також зв'язків між розробками та їх впровадженням. Тому у період повоєнного відновлення інноваційна політика має бути спрямована на активізацію інноваційної діяльності реального сектора, зокрема, відродження промисловості на основі нових екологічно дружніх, енергоощадних та ефективних технологій.

Література

1. Global Innovation Index // World Intellectual Property Organization (WIPO). URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/

